

Spravodlivosť pre obeť trestných činov z nenávisťi: pohľad odborníkov

Zhrnutie

Podľa článku 1 Charty základných práv Európskej únie sa zaručuje právo na ľudskú dôstojnosť. Článkom 10 sa chráni právo jednotlivcov na slobodu myslenia, svedomia a náboženského vyznania. V článku 21 sa zakazuje akákoľvek diskriminácia. V článku 47 sa okrem toho uvádza, že osoby majú právo na účinný prostriedok nápravy a spravodlivý proces.

Trestný čin z nenávisťi je najzávažnejším prejavom diskriminácie a porušenia najdôležitejších základných práv. Európska únia (ďalej len „EÚ“) preukázala odhodlanie vyrovnat' sa s trestnými činmi z nenávisťi právnymi predpismi, ako napríklad v roku 2008 rámcovým rozhodnutím o boji proti niektorým formám a prejavom rasizmu a xenofóbie prostredníctvom trestného práva. Napriek tomu väčšina trestných činov z nenávisťi spáchaných v EÚ zostáva neoznámená, a tak sa stávajú tieto trestné činy neviditeľné a ponechávajú obeť bez možnosti nápravy.

Treba predchádzať týmto trestným činom, ale rovnako dôležité je zabezpečiť, aby obeť mali prístup k spravodlivosti. To znamená dať obetiam možnosť ohlásiť, čo sa im stalo, príslušným orgánom, a potom im poskytnúť potrebnú podporu. Zároveň sa trestné činy z nenávisťi musia bezodkladne a účinne vyšetriť a ich páchatelia musia byť potrestaní.

„Čo váži viac: odvaha alebo informácie? Ak nemáte odvahu oznámiť váš prípad, nikto sa o ňom nedozvie. Ak sa o ňom nikto nevie, nikdy sa nedostanete k prostriedkom a peniazom, ktoré vám prináležia. Iba sa budete pohybovať v bludnom kruhu.“ (policajný úradník, Spojené kráľovstvo)

V tomto zhrnutí sa uvádzajú hlavné zistenia Agentúry Európskej únie pre základné práva (FRA) zo správy *Ensuring justice for hate crime victims: professional perspectives* (Zabezpečenie spravodlivosti pre obeť

trestných činov z nenávisťi: pohľad odborníkov). V správe sú opísané základné postoje mnohých expertov vrátane zástupcov trestných súdov, verejnej prokuratúry, polície a mimovládnych organizácií zapojených do podpory obetí trestných činov z nenávisťi. V správe sa pritom objasňuje zložitosť situácie, ktorej obeť čelia pri oznamovaní, ako aj organizačné a procesné faktory, ktoré im sťažujú prístup k spravodlivosti a k riadnemu zaznamenaniu trestných činov z nenávisťi a trestnému stíhaniu ich páchatelov.

„Táto správa je určená širokej verejnosti. Jednoducho nesmie byť umožnené kohokoľvek napadnúť kvôli farbe jeho pleti, sexuálnej orientácii alebo zdravotnému postihnutiu. Je zakázané urážať kohokoľvek, lebo vyznáva iné náboženstvo.“ (služba na pomoc obetiam, Poľsko)

Metodika

Zistenia uvedené v správe vychádzajú zo sekundárneho výskumu a z rozhovorov s odborníkmi vo všetkých 28 členských štátoch EÚ. Agentúra FRA zhromažďovala údaje prostredníctvom svojej multidisciplinárnej výskumnej siete Franet. Sekundárnym výskumom sa overovali právne a organizačné rámce členských štátov na boj proti trestným činom z nenávisťi. Súčasťou výskumu bol prehľad právnych predpisov a postupov uplatňovaných na riešenie trestných činov z nenávisťi a na zlepšenie prístupu obetí k spravodlivosti, ako aj príslušnej judikatúry a informácií o dostupných službách na podporu obetí. Zhromažďovali sa aj informácie o sľubných postupoch a iniciatívach súvisiacich s podporou obetí trestných činov z nenávisťi.

Výskum v teréne prebiehal od augusta 2013 do februára 2014. Pozostával z 263 čiastočne predurčených rozhovorov s odborníkmi vo všetkých 28 členských štátoch EÚ. Zaradení boli do jednej z troch kategórií: policajní úradníci; verejní prokurátori a sudcovia trestných súdov; odborníci pracujúci v oblasti služieb na podporu obetí alebo v organizáciách občianskej spoločnosti so zameraním na ľudské práva. Rozhovory sa uskutočnili osobne alebo v zriedkavých prípadoch telefonicky a ich základom bol súbor podrobných uzavretých i otvorených otázok, ktoré pripravila agentúra FRA.

Kľúčové zistenia a poradenstvo založené na dôkazoch

Kľúčové faktory, ktoré sťažujú obetiam prístup k spravodlivosti, a opatrenia na zlepšenie prístupu

Odborníci, s ktorými sa viedli rozhovory, sa mali vyjadriť k faktorom, ktoré bránia obetiam oznámiť trestný čin a k opatreniam, ktoré podľa ich názoru majú potenciál významne zlepšiť prístup obetí k spravodlivosti.

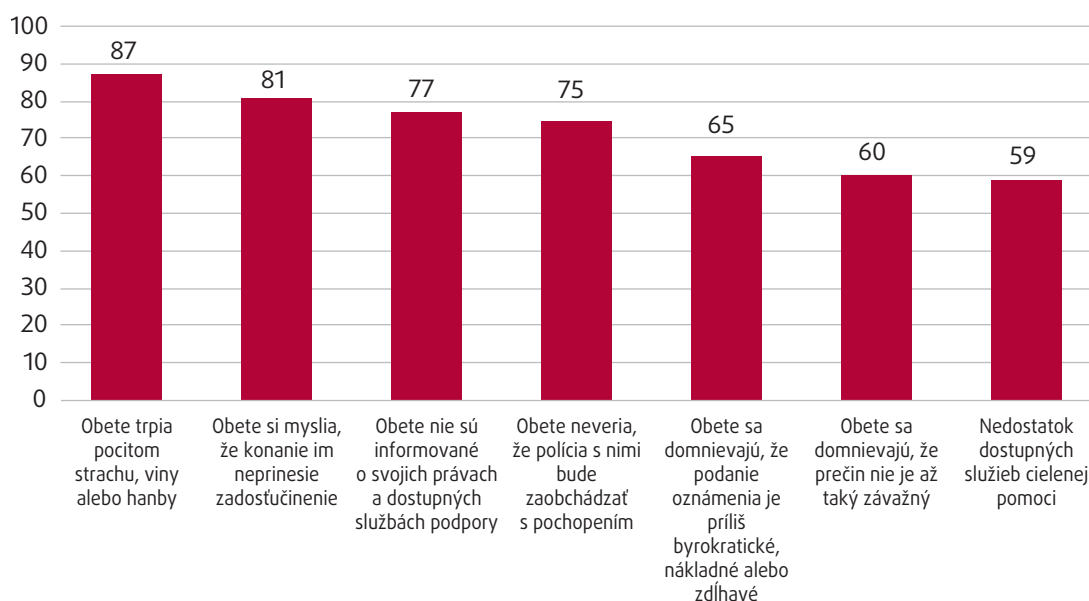
Faktory, ktoré uviedli, sa týkali týchto štyroch hlavných tém:

- **Informovanosť o právach a existujúcich podporných službách:** Takmer deväť z desiatich opýtaných odborníkov sa nazdávajú, že sú potrebné opatrenia na zvýšenie informovanosti obetí trestných činov z nenávisti o ich právach a existujúcich podporných službách. Navyše približne šiesti z desiatich si myslia, že nedostatok podporných služieb prekáža obetiam v prístupe k spravodlivosti. Roztrieštený a nespoľahlivý charakter podporných služieb podpory sa však vynára ako

faktor, ktorý významne sťažuje obetiam prístup k spravodlivosti (pozri **obrázok 1**).

- **Poskytnutie pomoci obetiam a zvýšenie ich dôvery v orgány:** Tri štvrtiny opýtaných sa domnievajú, že obeť si netrúfajú podať trestné oznámenie, pretože neveria, že polícia bude s nimi zaobchádzať s pochopením a nediskriminačným spôsobom (**obrázok 1**). Podobne štyria z piatich opýtaných odborníkov si myslia, že je potrebné zvýšiť dôveru obetí v políciu. Tri štvrtiny opýtaných považujú za potrebné opatrenia, ktoré skončujú s diskriminačnými postojmi v radoch polície (**obrázok 2**).
- **Praktické opatrenia na podporu oznamovania trestných činov z nenávisti:** Odborníci identifikovali ako slubné prostriedky viaceré praktické opatrenia, ktoré zjednodušia oznamovanie trestných činov vrátane nasadenia špecializovaných policajných jednotiek alebo styčných dôstojníkov a umožnenia podávania oznámení online (**obrázok 2**).
- **Zvýšenie informovanosti a pochopenia trestných činov z nenávisti medzi odborníkmi:** Približne dve tretiny všetkých opýtaných si myslia, že je potrebné, aby polícia a justičné orgány vážnejšie posudzovali

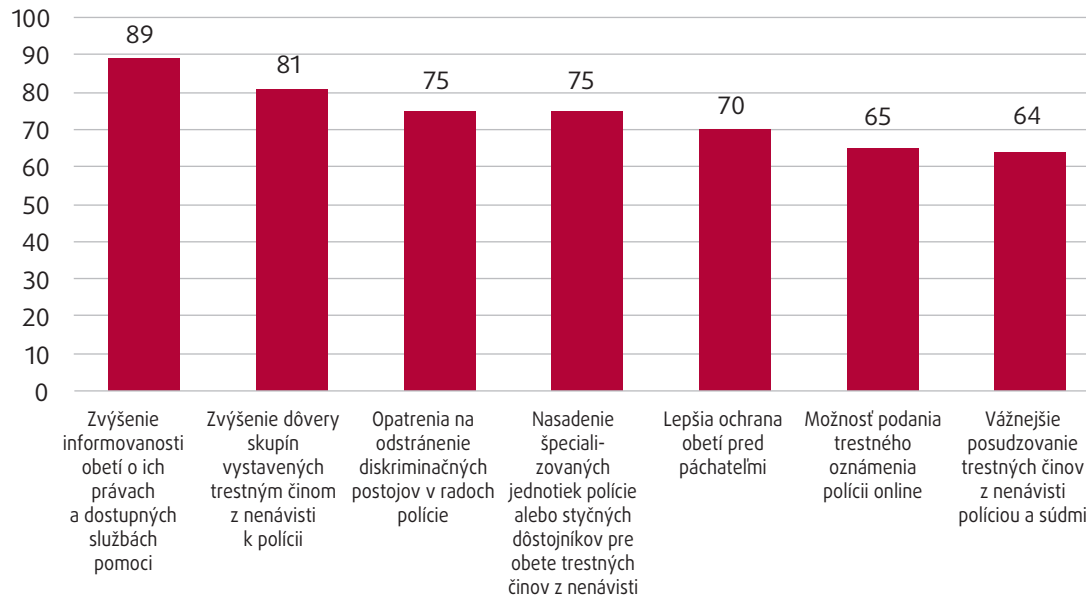
Obrázok 1: Názory všetkých opýtaných odborníkov na faktory, ktoré sú príčinou nízkeho počtu oznámení trestných činov z nenávisti ich obeťami (N = 263, % všetkých odpovedí)

Otázka: Sú nasledujúce faktory príčinou, že obeť nepodáva trestné oznámenie polícii: (príčiny podľa zoznamu na obrázku)? Možných je viac odpovedí.

Zdroj: Agentúra FRA, 2016.

Obrázok 2: Názory opýtaných odborníkov zo všetkých profesijných skupín na faktory, ktoré by pravdepodobne mohli zvýšiť počet obetí, ktoré podajú polícii trestné oznámenie (N = 263, % všetkých odpovedí)

Otázka: Uvedte, ktoré z nasledujúcich opatrení by uláhalo obetiam oznámiť polícii trestný čin motivovaný zaujatosťou, a tým by viedlo k zvýšeniu počtu obetí týchto trestných činov, ktoré podajú oznámenie polícii. Možných je viac odpovedí.

Zdroj: Agentúra FRA, 2016.

trestné činy z nenávisťi (obrázok 2). Respondenti uviedli, že toto hodnotenie potvrdzujú dva faktory:

- nedostatok hlbokého pochopenia právnych pojmov a kategórií, ktorými je vymedzený fenomén trestného činu z nenávisťi;
- nedostatok odhodlania identifikovať, stíhať a ukladať tresty za trestný čin z nenávisťi.

Stanoviská agentúry FRA

Ďalej uvedené stanoviská agentúry FRA nadväzujú na už vydané stanoviská agentúry. Aj keď sa tu neopakujú, niektoré z týchto predchádzajúcich stanovísk sú citované v hlavnej správe *Ensuring justice for hate crime victims: professional perspectives* (Zabezpečenie spravodlivosti pre obeť trestných činov z nenávisťi – pohľad odborníkov).

Zaistenie komplexnejšieho a koordinovanejšieho prístupu k zriaďovaniu služieb na podporu obetí trestných činov z nenávisťi

Mnohé služby na podporu obetí trestných činov z nenávisťi sú úzko špecializované, takže poskytovanie podpory vo viacerých členských štátoch EÚ je zložitá,

nespolahlivá, roztrieštená a nesystematická. Vhodná služba môže byť dostupná pre niektoré obeť v jednom konkrétnom regióne, ale nie pre iné formy trestných činov z nenávisťi a v iných regiónoch. Smernica 2012/29/EÚ o normách v oblasti práv obetí trestných činov ukladá členským štátom EÚ povinnosť zaistiť, aby vhodné služby podpory boli dostupné pre všetky obeť trestných činov z nenávisťi. Vládam ukladá úlohu vytvoriť mechanizmus na koordináciu, povzbudenie a finančnú podporu iniciatív zameraných na poskytovanie služieb podpory obetiam, ktoré ešte nemajú takéto služby k dispozícii.

„V Litve sa venuje pozornosť hlavne právam obvinených osôb. Žiadna pozornosť sa nevenuje právam obetí [...] viac pozornosti by sme mali venovať obetiam [...]. Domnievam sa, že príliš málo informácií prichádza od právnikov, od celej tejto strany, polície [...] príliš málo informácií o obetiach. Niekedy prídu a nevedia, čo majú robiť, kedy a ako a nepoznajú ani samotný proces. Kedy možno predložiť návrh v občianskom konaní? Potrebujú právnikov alebo nie a kde môžu nájsť tohto právnikov? Vedia obeť násilných trestných činov, že môžu dostať náhradu od štátu? Veľmi zriedka... Poskytovanie všetkých týchto informácií by mala byť jedna z hlavných úloh.“ (sudca, Litva)

Mimovládne organizácie (ďalej len „MVO“), ktoré pôsobia v oblasti antidiskriminácie, nie sú bezpodmienečne v plnom rozsahu informované o zložitej situácii obetí v trestnom konaní. Pre obeť

je dôležitá podpora MVO, ktoré ich môžu informovať o svojej novej úlohe pri začatí trestného konania a účasti na ňom.

Stanovisko agentúry FRA

Členské štáty EÚ by sa mali snažiť prekonať prípadnú roztrieštenosť služieb na podporu obetí a zaistiť, aby boli vhodné služby podpory dostupné pre všetky obeť trestného činu z nenávisti. Takéto služby podpory by mali byť kombináciou pochopenia diskriminácie a antidiskriminačných politík s odbornými znalosťami v oblasti záležitostí trestného súdnictva a situácie a práv obetí v trestnom konaní.

Pomoc obetiam a podpora pri podaní oznámenia

Opýtaní odborníci sa zhodli na tom, že oznamovanie trestných činov z nenávisti je nedostatočné, a tiež na dôvodoch, pre ktoré obeť týchto trestných činov nie sú ochotné podať oznámenie alebo nepodajú oznámenie polícii. Odborníci sa domnievajú, že toto je pre obeť trestného činu z nenávisti obzvlášť ťažké – čiastočne z pocitov strachu, viny a hanby a čiastočne pre nedostatok informácií o ich právach a dostupných službách podpory.

„Ak sa o ničom nedozvieme, ťažko môžeme nič čo podniknúť. Pre stimulovanie oznamovania robíme veľa v spolupráci so všetkými partnermi trestného súdnictva. Či už ide o oznámenie treťou stranou, online alebo prostredníctvom našich prepojení na skupiny v oblasti presadzovania rovnosti, vysvetlenie, čo je trestný čin z nenávisti a ako postupovať pri jeho oznámení, resp. či ide o snahu vybudovať dôveru a presvedčenie, všetko uvedené môžeme urobiť, ak dostaneme oznámenie.“
(policajný úradník, Spojené kráľovstvo)

So zreteľom na veľkú neochotu obetí oznamovať svoju viktimizáciu je veľmi dôležité, aby policajné služby prijali opatrenia na zníženie prahovej hodnoty na oznamovanie. Rôzne členské štáty prijali opatrenia na riešenie tohto problému. Medzi ne patria napríklad aplikácie informačných technológií, ktoré obetiam umožňujú oznámiť svoju viktimizáciu polícii online, a zriadenie špecializovaných policajných jednotiek, ktoré iniciatívne pomáhajú obetiam a zaisťujú, aby sa s osobami, ktoré podávajú oznámenie, zaobchádzalo s pochopením a nediskriminačným spôsobom. Vzhľadom na zriedkavosť spoľahlivého vyhodnotenia takýchto opatrení by sa členské štáty mali podporiť v tom, aby zaviedli najlepší možný mechanizmus a zaistili, aby sa spoľahlivo posúdil jeho dosah na mieru oznamovania.

Stanovisko agentúry FRA

Členské štáty EÚ by sa mali intenzívnejšie usilovať o aktívnu pomoc pre obeť trestných činov z nenávisti a povzbudiť ich, aby ich oznámili, vrátane zavedenia používania nástrojov na oznamovanie online a zriadenia špecializovaných policajných jednotiek.

Zavedenie osobitných trestných činov z nenávisti do trestného práva

Mnohí opýtaní odborníci sa domnievajú, že chýbajúce konkrétne vymedzenie trestných činov z nenávisti zvyšuje riziko, že policajní úradníci prehliadnu motívy zaujatosti. Ustanovenia trestného práva by mali vyjadriť základný rozdiel medzi trestným činom, ktorým sa okrem porušenia ďalších práv obeť, porušuje aj právo jednotlivca nebyť diskriminovaným, a trestným činom, ktorý nepredstavuje toto diskriminačné hľadisko. Takéto rozlišovanie na legislatívnej úrovni upravuje ako odlišné to, čo je zásadne odlišné a ovplyvňuje skutočné šance obetí na uznanie a poskytnutie prístupu k spravodlivosti.

„[Motivácia zaujatou] sa považuje za menej dôležitú. Keď niekoho zbijú, predstavuje to násilný trestný čin a tomu sa venuje pozornosť a nie tomu, čo útoku predchádzalo.“
(Služba na podporu obetí, Holandsko)

Stanovisko agentúry FRA

Členské štáty EÚ by mali posúdiť, v akom rozsahu je možné uplatniť konkrétne vymedzenia pojmov trestného práva pokrývajúce najčastejšie formy trestných činov z nenávisti vrátane útoku, vandalizmu a slovného napadnutia na zabezpečenie, aby sa neprehliadali diskriminačné motívy páchatelov. Mali by medzi odborníkmi ďalej zvyšovať informovanosť o potrebe uznať obeť trestného činu z nenávisti ako obeť závažnej diskriminácie.

Zavedenie oznamovania treťou stranou ako prostriedku na prekonanie nízkej miery oznamovania

V predchádzajúcich publikáciách agentúra FRA uviedla viaceré odporúčania na pomoc členským štátom EÚ pri riešení nízkej miery oznamovania zriadením nízkoprahových kanálov a ustanovením špecializovaných jednotiek polície na komunikáciu s miestnymi komunitami.

Jedným aspektom, ktorý dosiaľ významne nerezonoval v diskusií o trestných činoch z nenávisti, je možnosť zbaviť obeť oznamovacieho bremena ponukou tretích strán – napr. MVO, ktoré obhajujú obeť diskriminácie v ich mene – zastupovaním v trestnom konaní. Toto by bolo vhodné aj v prípadoch nenávistných prejavov, ktoré nie sú adresované priamo konkrétnym osobám, ale kategóriám osôb alebo veľkým skupinám obyvateľstva.

Stanovisko agentúry FRA

Členským štátom sa dôrazne odporúča, aby zaviedli opatrenia vo verejnom záujme (tzv. actio popularis), ktoré by tretím stranám umožnili začať konanie proti páchatelom trestného činu z nenávisti v mene alebo na podporu obetí, čím by sa obeť zbavili bremena oznamovania a združenia občianskej spoločnosti by mohli prevziať iniciatívu v prípadoch, ak nemožno identifikovať žiadnu konkrétnu obeť.

V prípadoch nenávistných prejavov alebo popierania, ak je cieľom diskriminácie skupina alebo abstraktná kategória, a teda nie nevyhnutne osoba, členské štáty by mali umožniť MVO, aby zastupovali obeť trestného činu z nenávisti v trestnom konaní – ak MVO môže predložiť dôkaz v mene skupiny alebo kategórie osôb, ktoré boli diskriminované.

Vyhodnotenie všetkých opatrení určených na zlepšenie oznamovania a zaznamenávania trestných činov z nenávisti

Výskumom sa odhalil nedostatok spoľahlivého vyhodnotenia existujúcich opatrení na zlepšenie oznamovania a zaznamenávania trestných činov z nenávisti. Zatiaľ čo väčšina členských štátov EÚ vykonala určitú formu opatrenia – spustením informačných kampaní, zriadením špecializovaných jednotiek a oznamovacích kanálov, vyvinutím nástrojov na oznamovanie online – dosah týchto opatrení je veľmi často neznámy, pretože chýbajú spoľahlivé a metodicky vhodné posúdenia. Napriek týmto opatreniam sa odborníci stále domnievajú, že nízka miera oznamovania potenciálne ohrozuje účinnosť systému trestného súdництва. Nie je jasné, či toto je následok neúčinnosti prijatých opatrení alebo nedostatku konkrétnych opatrení určených na podporu oznamovania.

Stanovisko agentúry FRA

Pri prijímaní opatrení, ktoré umožnia obetiam oznamovať policii trestný čin z nenávisti alebo ich k tomu povzbudia, by členské štáty EÚ mali zaistiť, aby sa vplyv opatrení na počet obetí podávajúcich oznámenie policii posudzoval spoľahlivým a metodicky vhodným spôsobom.

Zabezpečenie, aby sa pri posudzovaní potrieb ochrany obetí v súlade s článkom 22 smernice o právach obetí neprehliadali motívy zaujatosti

Členské štáty EÚ sú povinné zaistiť, aby páchatelia diskriminačne motivovaných skutkov boli zaznamenaní a bráni na zodpovednosť v riadnom konaní. V súčasnosti neexistujú prísne a záväzné predpisy a protokoly, ktoré ukladajú policajným úradníkom, aby systematicky zaznamenávali všetky náznaky motívov zaujatosti. Toto by sa malo posudzovať v súvislosti s povinnosťou členských štátov pri implementácii smernice o právach obetí s cieľom stanoviť postupy a protokoly na zaistenie individuálneho posúdenia potrieb ochrany obetí podľa článku 22 smernice. Toto posúdenie zohľadňuje povahu a okolnosti trestného činu. Podľa ustanovenia článku 22 ods. 3 sa musí venovať zvláštna pozornosť obetiam, voči ktorým bol „spáchaný trestný čin, ktorého motívom bola zaujatosť alebo diskriminácia“. Preto je veľmi dôležité, aby členské štáty pri stanovení postupov na vykonanie článku 22 venovali pozornosť akýmkoľvek náznakom toho, že páchatelia mohli byť motivovaní diskriminačnými postojmi.

Stanovisko agentúry FRA

Pri vykonávaní článku 22 smernice o právach obetí, ktorý sa týka individuálneho posudzovania potrieb ochrany obetí, je veľmi dôležité, aby členské štáty EÚ venovali pozornosť otázke, či existujú náznaky, že spáchaný skutok mal diskriminačný motív.

Zvýšenie informovanosti odborníkov – policajných úradníkov, prokurátorov a sudcov – komplexnou odbornou prípravou v oblasti trestných činov z nenávisti

Jedným z hlavných zistení je nedostatočná odborná príprava odborníkov v systéme trestného súdництва. Tak policii, ako aj sudcom a prokurátorom

chýbajú dôkladné znalosti relevantných pojmov, ako je trestný čin z nenávisť, nenávisťný prejav a negacionizmus (popieranie). Pre celý systém trestného súdnictva je nevyhnutné využiť spoločný jazyk, ktorý mu umožní identifikovať trestné činy z nenávisť a zviditeľniť ich v trestnom konaní.

„Nie je veľa prípadov, ktoré sa dostanú k prokurátorovi ako prípad diskriminácie, pretože veľa prípadov tohto druhu sa stratí v hromade útokov a nie vždy je zjavné, že prípad mal diskriminačný motív. Snažíme sa o to, ale musím priznať, že určite nám niekedy niečo unikne.“ (policajný úradník, Holandsko)

Ďalším dôležitým zistením je, že uskutočneniu opatrení proti trestnému činu z nenávisť často bráni skutočnosť, že policajní úradníci nechápu základné predstavy, pojmy a kategórie používané na analýzu trestného činu z nenávisť. Pokiaľ policajné služby nebudú používať a všetci ich príslušníci nepochopia jazyk, ktorým sa jasne rieši trestný čin z nenávisť, bude pre políciu ťažké dosiahnuť účinnosť. Zavedenie a dôsledné organizačné zakotvenie základných pojmov a kategórií trestného činu z nenávisť – na základe koncepcie ľudských práv, zohľadnenia judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva a právnych predpisov EÚ – je životne dôležitým prvým krokom.

Stanovisko agentúry FRA

V súlade s článkom 25 smernice o právach obetí, ktorým sa členským štátom EÚ ukladá povinnosť zaistiť odbornú prípravu odborníkov, členské štáty EÚ musia zaistiť, aby policajní úradníci, prokurátori a trestní sudcovia v plnom rozsahu pochopili základné pojmy týkajúce sa trestného činu z nenávisť, podnecovania k nenávisť a negacionizmu – ako uplatniteľné podľa vnútroštátneho práva – a aby boli odborne pripravení riešiť trestné činy z nenávisť a na prácu s obeťami takýchto činov profesionálnym spôsobom. Na tento účel je potrebné, aby odborná príprava v súvislosti s fenoménom trestného činu z nenávisť a jeho dosahom na obeť zvýšila informovanosť a citlivosť, a podporila zručnosti vyžadované na uznanie, zaznamenanie a vyšetrovanie takýchto incidentov.

Uznanie inštitucionálnych aspektov diskriminácie

Pri plánovaní a hodnotení opatrení, ktorými sa riešia trestné činy z nenávisť, je veľmi dôležité uvážiť inštitucionálne aspekty diskriminácie. Viac ako dvaja z piatich opýtaných odborníkov hodnotili ako veľmi vysoké alebo dosť vysoké riziko, že policajní úradníci, ktorým obeť trestný čin z nenávisť oznamujú, budú mať rovnaký diskriminačný postoj ako páchatel. Tri

štvrtiny všetkých opýtaných si myslí, že zlepšenie oznamovania si vyžaduje riešenie diskriminačného postoja v radoch polície. Vzhľadom na túto nízku úroveň dôvery v schopnosť a odhodlanie polície bojovať proti diskriminácii, neprekvapuje neochota obeť oznámiť trestný čin z nenávisť polícii. Treba však poznamenať, že tu uvedený dôkaz predstavuje len názory týchto opýtaných a nemusí byť reprezentatívny za všetkých predstaviteľov polície a trestného súdnictva vo všetkých členských štátoch.

„Veľká časť prípadov sa polícii neoznámia zo strachu z predsudkov polície. V malých mestách ľudia policajtov poznajú a vedia, ako konali v takej situácii v minulosti. Vzhľadom na to môžu mať viac alebo menej oprávnený strach, že sa ich oznámenie nebude brať vážne.“ (služba na pomoc obeťam, Slovensko)

Hoci akýkoľvek pokus motivovať obeť, aby podala oznámenie, musí zohľadňovať tento faktor, nemožno diskriminačné postoje policajných úradníkov posudzovať izolovane. Boj s takýmito postojmi by mal tvoriť neoddeliteľný prvok komplexnej policajnej stratégie založenej na ľudských právach. Toto nemožno dosiahnuť len prostredníctvom odbornej prípravy. To ako sa samotná polícia stavia k trestným činom z nenávisť a k diskriminácii, sa dotýka jej bezprostredného poslania a identity, a preto je záležitosťou organizačného rozvoja, ktorý je predovšetkým vecou vedúcich predstaviteľov polície.

„Nikdy nikoho neuznali vinným. A máme príklady – prípad mladých ľudí, ktorí sa správali agresívne vo vlaku metra, keď [spôsob, akým orgány činné v trestnom konaní vec vyšetrovali] vyslal veľmi odrádzajúci signál všetkým osobám zo skupiny LGBT. [...] Myslím, že ak sa s niekoľkými ľuďmi, ktorí podajú polícii oznámenie, zaobchádza dobre, s rešpektom a ich sťažnosti sa riadne vyšetrí, bude to znamenať veľmi veľa...“ (služba na pomoc obeťam, Rumunsko)

Ak polícia aktívne neprejaví svoje odhodlanie zabezpečiť ochranu ľudských práv pre všetkých jednotlivcov, obeť trestných činov z nenávisť nebudú mať dôveru k postojom policajných úradníkov. Pokiaľ obeť nie sú presvedčené, že polícia jasne a jednoznačne rešpektuje ich dôstojnosť, významné zlepšenie v miere oznamovania nemožno očakávať. Policajný prístup založený na dôslednej kultúre ľudských práv a spolupráci, transparentnosti a zodpovednosti voči miestnym komunitám a obeťam trestných činov z nenávisť by mohol podnieť dôveru verejnosti v políciu a povzbudiť obeť, aby trestný čin oznámili.

Stanovisko agentúry FRA

Členské štáty EÚ musia v súlade s povinnosťami – podľa článku 1 smernice o právach obetí – zaistiť, aby obeť boli uznané a aby sa s nimi zaobchádzalo s rešpektom, citlivo, individuálne, profesionálne a bez diskriminácie, a musia sa postarať, aby obeť mohli policii oznámiť trestný čin z nenávisti bez strachu, že policajní úradníci zastávajú rovnaký diskriminačný postoj ako páchatelia. Musia prijať akékoľvek opatrenia, ktoré sú potrebné na zabránenie a úplné odstránenie takýchto postojov medzi policajnými úradníkmi vrátane zmeny panujúcej policajnej kultúry.

Nenávistný prejav treba brať vážne

Respondenti poukazovali na negatívny vplyv diskriminačných prejavov na spoločenskú klímu a zdôrazňovali jazyk, ktorý politici používajú počas predvolebných kampaní. Politické strany by mali zaistiť, aby sa neakceptovali prejavy plné nenávisti zameranej proti skupinám jednotlivcov.

„Je problematickejšie, ak diskriminačne vystúpi politik, ako ak urobí to isté nejaký hlupák niekde v krčme.“ (policajný úradník, Taliansko)

Stanovisko agentúry FRA

Členské štáty EÚ by mali posilniť konsenzus medzi politickými aktérmi v tom, že diskriminácia nie je akceptovateľnou formou politickej diskusie a súťaže. Mali by tiež garantovať prístup k súdom vo všetkých relevantných oblastiach práva.

V 12 členských štátoch EÚ najmenej 40 % opýtaných považovalo popieranie holokaustu za dosť závažný alebo veľmi závažný problém. Tento postoj zvyčajne zdôrazňuje dôležitosť komplexného uplatňovania príslušných ustanovení rámcového rozhodnutia o rasizme a xenofóbii v členských štátoch.

Stanovisko agentúry FRA

Verejná tolerancia, odmietanie alebo hrubé zľahčovanie zločinov genocídy – vrátane holokaustu, zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov – uráža obeť a ich pamiatku a posilňuje ich diskrimináciu. Členské štáty EÚ majú v celom rozsahu uplatňovať článok 1 rámcového rozhodnutia o rasizme a xenofóbii a zväziť posilnenie súvisiacich postupov v súlade s medzinárodným právom v oblasti ľudských práv.

Záver

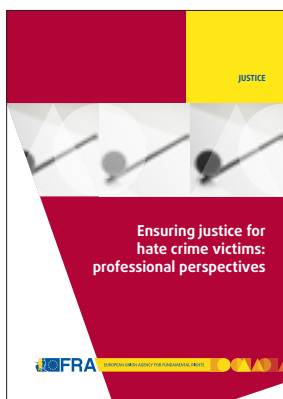
Úsilie v boji proti trestným činom z nenávisti môže byť úspešné len vtedy, ak obeť oznámia príkorie, ktoré utrpeli, a všetky zodpovedné osoby svojim pričinením zaistia, aby páchatelia boli spravodlivo potrestaní. V správe sa zdôrazňuje, že rôzne faktory bránia tomuto postupu.

Medzi ne patria slabé stránky uplatniteľných právnych rámcov, ťažkosti s pochopením pojmu trestného činu z nenávisti a s prácou s ním, neistoty, pokiaľ ide o dôležitosť a význam tohto pojmu pre organizáciu, v ktorej odborník pracuje, a riziká inštitucionálnej diskriminácie, ktoré môžu mať zničujúci účinok na dôveru obetí a ich pripravenosť svoju viktimizáciu oznamovať.

Rozhovory s odborníkmi konkrétnejšie odhalili potrebu:

- právnych predpisov, ktoré sa rovnako vzťahujú na všetky kategórie diskriminácie v súlade s článkom 21 Charty základných práv EÚ, v plnom rozsahu transponujú článok 1 rámcového rozhodnutia proti rasizmu a xenofóbii a poskytujú konkrétne vymedzenie pojmov trestného práva, ktoré sa vzťahujú na najčastejšie formy trestných činov z nenávisti;
- rozvoja spoľahlivej siete služieb na podporu obetí;
- cielej odbornej prípravy odborníkov polície a trestného súdnictva;
- organizačných opatrení, ktoré uľahčia obetiam podanie oznámenia a zaistia, aby policajní úradníci uznávali diskriminačné motívy;
- posilnenia inštitucionálnych záruk v policajných službách s cieľom zaistiť, aby obeť trestných činov z nenávisti mohli podať oznámenie bez toho, aby znovu čelili viktimizácii.

Hoci sa v uvedených zisteniach zdôrazňuje, že ostáva ešte veľa práce, prijatie týchto výzev je jedným spôsobom, ako zabezpečiť, aby sa právo obetí trestných činov z nenávisti na prístup k spravodlivosti stalo skutočnosťou.

Súčasná sociálna klíma v EÚ dodáva úsilie v boji proti pretrvávajúcemu fenoménu trestného činu z nenávisti zvýšenú naliehavosť. Napriek tomu, že sa na túto trestnú činnosť zameriavajú rôzne iniciatívy, väčšinu trestných činov z nenávisti v EÚ nikto neoznámia, trestne nestíha a obeť márne čakajú na nápravu. Na zmenu tohto trendu je veľmi dôležité, aby členské štáty zlepšili prístup obetí k spravodlivosti.

Čerpajúc z rozhovorov so zástupcami trestných súdov, prokuratúry, polície a MVO zapojených do podpory obetí trestných činov z nenávisti sa v tejto správe upriamuje pozornosť na rôzne prekážky, ktoré bránia obetiam v prístupe k spravodlivosti a riadnemu zaznamenaniu trestného činu z nenávisti. V správe sa predstavuje aj slubný vývoj v EÚ a identifikujú sa inštitucionálne podmienky potrebné na rozvoj účinných politík proti trestným činom z nenávisti. So zameraním na názory odborníkov autori správy ponúkajú dôležité pohľady z praxe, ktoré môžu pomôcť posilniť úsilie o zlepšenie postavenia obetí trestných činov.

Ďalšie informácie:

Úplné znenie správy FRA – *Ensuring justice for hate crime victims: professional perspectives* (Zabezpečenie spravodlivosti pre obeť trestných činov z nenávisti: pohľad odborníkov) – pozri na <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/ensuring-justice-hate-crime-victims-professional-perspectives>.

Ďalšie publikácie na túto tému:

- FRA (december 2016), *Antisemitism - Overview of data available in the European Union 2005-2015* (Antisemitizmus – prehľad údajov dostupných v EÚ za roky 2005 – 2015), Viedeň, <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/antisemitism-overview-data-available-european-union-2005-2015>
- FRA (november 2016), *Current migration situation in the EU: hate crime* (Súčasná situácia v oblasti migrácie v EÚ: trestný čin z nenávisti), Viedeň, <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/current-migration-situation-eu-hate-crime-november-2016>
- FRA (november 2016), *Incitement in media content and political discourse in Member States of the European Union* (Podnecovanie v mediálnom obsahu a politickej diskusii v členských štátoch Európskej únie), Luxemburg, Úrad pre publikácie, <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/incitement-media-content-and-political-discourse-member-states-european-union>
- FRA (november 2016), *Violence, threats and pressures against journalists and other media actors in the European Union* (Násilie, hrozby a tlaky proti novinárom a iným predstaviteľom médií v Európskej únii), Luxemburg, Úrad pre publikácie, <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/violence-threats-and-pressures-against-journalists-and-other-media-actors-european>
- FRA (2013), *Discrimination and hate crime against Jews in EU Member States: experiences and perceptions of antisemitism* (Diskriminácia a trestné činy z nenávisti páchané na Židoch v členských štátoch EÚ: skúsenosti a vnímanie antisemitizmu), Luxemburg, Úrad pre publikácie, <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/discrimination-and-hate-crime-against-jews-eu-member-states-experiences-and>
- Pracovná skupina pre oznamovanie a zaznamenávanie trestných činov z nenávisti v EÚ, *Compendium of practices for combating hate crime* (Kompéndium postupov boja proti trestným činom z nenávisti), <http://fra.europa.eu/en/theme/hate-crime/compendium-practices>

Ďalšie informácie o činnosti agentúry FRA v oblasti trestných činov z nenávisti sú dostupné na webovom sídle agentúry: <http://fra.europa.eu/en/theme/hate-crime>.

Úrad pre publikácie

© Agentúra Európskej únie pre základné práva 2016
Foto (na obálke): © Shutterstock

FRA – AGENTÚRA EURÓPSKEJ ÚNIE PRE ZÁKLADNÉ PRÁVA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Viedeň – Rakúsko
Tel. +43 158030-0 – Fax +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

Print: ISBN 978-92-9491-520-7, doi:10.2811/235037
PDF: ISBN 978-92-9491-508-5, doi:10.2811/25625